

tára a sokkal hatalmasabb Keglevics Miklós, ónodi kapitány, tette rá kezét, ki is azt néhány évtized 1668. mulva több itteni jószágaival együtt nejlere, Czobor Évára, iratta át. A puszta egyébként később is, mint Mágocs Ujváros tartozéka, ennek földesurait illette. habár egyébként a vásárhelyi gazdák használatában maradt s az ő határukba olvadt béle. Emlékét a nép a Lebuki dülő és Lebuki csárda elnevezésekkel örökitette meg.

Mágocs.

A falut az előző korszak végén zavaros birtokviszonyok és háboruságok közt hagytuk hátra. Ezeknek időmúltán a Nagyváthi Porkoláboknak, kik magokat nemsokára kizárólag Mágocsról nevezték el, erélye és ügyessége vetett véget, habár nekik a részben az országos állapotok is segítségökre voltak. Ők el tudták találni, hogy az ellenkirályok között koronként melyiknek fogadjanak hűséget, hogy birtokaikat és hatalmukat gyarapíthassák. A csanádi püspök és káptalan befolyása és birtokai ellenben a növekvő török veszedelem miatt mindinkább veszttek. Csanóli Ferenc püspök Mohácsnál esett el s jószágai világi kézre szállottak, a káptalannak pedig, mely Mágocson is birtokos volt, javait Horvát Mihály, a Jaksicsok és mások foglalták el,¹ bár egyébként a kanonok urak földesurasága itt még jó darabig fenmaradt. Az öreg Márton 1536. halála után az özvegy és gyermekei kérték János 1531. királyt, hogy a már rég óta megszerzett Pakonyi rész-birtokba való beigtatásuk tárgyában intézkedjék, minek János eleget is tett. Majd a kéktői vitás ügyet 1533. igyekeztek megoldani, de az Mágocsi Gáspár heveskedése miatt inkább elfajult. A nagy kiterjedésű nádast ugyanis egy idő óta a család és a káptalan jobbágjai közösen bírták, akképen, hogy a Mártély felé eső oldalt a család, a Derekegyházra nézőt pedig a káptalan jobbágjai használták. Egy idő óta azonban utóbbiak az egész rétséget magoknak foglalták el, min Gáspár olyan felindulásba jött, hogy egy alkalommal a káptalan egyik jobbágját, ki a Mágocsiak oldalán legeltette juhait,

¹ Oltványi, Csan. püsp. 76. 1.

leszurta, mely eset a perlekedő feleket méginkább elkese-
ritelte.

A Jaksics fiak kihaltával e tájon fekvő javaikat, Csomorkányt, Pereskutast, Sámson-t a fiatal Mágocsi Gáspárnak sikerült megszereznie. Egyidejűleg özvegy anyja elvesztvén Mágocsról szóló birtokleveleit, ezek helyett János királytól új adománylevelet kért és kapott.¹ János halála | 1537. jan. 26. után Gáspár a német pártra lépett át, miért is a király özvegye, Izabella, megfosztotta itteni javaitól s ezeket bátyjának, Andrásnak, ajándékozta. Ezt a változást az özvegy anyja nem sokkal élte túl, mikor | 1543. máj. 24. is a fiú testvérek tekintetbe sem véve Izabella megtorló rendelkezését, az ősi javakon csakhamar megosztottak, mivel e vidéken Ferdinánd tekintélye különben is igen megnövekedett s Csanád—Csongrád-megyék is hozzá csatlakoztak. Mágocson és Fábiansebestyénen feküdtek a házak, udvartelkek, gazdasági udvarok, kertek, csűrök, istállók, béres- és jobbágylakások, szertárak, vetések, kisebb-nagyobb lábas jóságok s egyéb ingó és ingatlan javak. Mindezekben békésen meg egyeztek oly kikötés mellett, hogy András, mint öregebb testvér, elégítse ki a női osztályos rokonokat, egyetemlegesen kötelezték is magokat, hogy a nyert örökség birtokában egymást kölcsönösen egyesített erővel oltalmazzák s csakis közös beleegyezéssel lépnek új osztályra, András javai pedig, ha fiörökös nélkül halna el, férfi testvéreire, Gáspárra és Tamásra szálljanak.² Sok határra terjedt a családi birtokok, melyek általában Vásárhely körül feküdtek, úgymint Mágocs, Apor, Mindszent, Körtvélyes, Pereskutas, Ujváros, Dóc, Algyő, Sajtin, Serked, Pusztaszer, Szentgyörgy. A legnagyobb szerző mégis a testvérek közt Gáspár volt, a ki minekutána atyja és felesége, Patócsi Anna, révén Gyula vár kapitányságát is elnyerte s ebben Ferdinánd király is megerősítette, ily minőségben mindenképen rajta volt birtokai szaporításán. Az ő és testvére, Tamás, jobbágyai tettek foglalásokat a donáttornyai határból ott, hol a mágocsdonáttornyai ut a Kéktó partját érinti s a keleti oldalon is a Kórógy partján, — a mi azt tanusítja, hogy

¹ Borovszky, i. m. II. 341—2.

² Az osztálylevél, Borovszky ur szivességéből.

a község ez időben fennállott, bár a Khalil defteréből kimaradt. Donáttornya a nyulszigeti, most 1545. pozsonyi, apácák tulajdona volt és Sós György, Mágocsi tiszte ezek jobbágyságait üzte el a kérdéses területről, melyet ura számára felszántatott. Az apácák gazdasztjtje, Posztós Gergely, azonban visszaszántatta a földet, egyszersmint a kegyes szűzek György baráthoz, az ország kormányzójához, fordultak panaszukkal a hatalmaskodó Gáspár ellenében. A kormányzó a békés megyei szolgabíró és a csanádi káptalan bizta meg a vizsgálattal, kik aztán, t. i. Gyulai Péter kanonok, Kamuti Pinczek Gergely és Endrédi Bernóti András 34 tanutól vettek ki vallomásokot, melyek kivétel nélkül az apácák javára szólottak.¹ Mágocs határa ily módon megnövekedett ugyan, de az 1552-diki pusztuláskor a falu lakói, a mennyiben le nem ölettek, elmenekültek, a községi élet megszűnt, miért is nem emlékeznek többé arról az a korbéli tizedjegyzékek. Ez évben 19 kaput számlált a helység. Gáspár ur csakhamar azzal kárpótolta magát, hogy több gyulai tisztársával együtt az uratlan jószágokban nagyobb mérvű foglalásokat tett. Így foglalta el Csomorkányt, Nagylakot, Szecsét, Csókást, Dalegyházát, Mezőkopánscsot, leginkább az elpusztult csanádi káptalan javait.² Ezek egy részére adománylevelet is eszközöltek a foglalók: így Gáspár ur, ki azzal, hogy János király e vidéki hiveit megtörte, különös szolgálatot tett Ferdinándnak, az egész Pereskutasra, Ujvárosra, nemkülönben a káptalan mágocsi részbirto- 1555. jul. 25. kára, mindazáltal azzal a megszorítással, hogy csak addig legyenek az övéi, míg »az isteni kegyelem« az ország dolgait jobbra fordítván, a káptalan régi állapotját és erejét vissza nem nyeri, a mikor is tartozzék azokat minden törvénykezés és pereskedés nélkül visszabocsátani.³ Minthogy azonban vidékünk csakhamar ismét elszakadt a némettől s János-Zsigmondhoz csatlakozott, ennek országgyűlése pedig a Ferdinánd-pártiak birtokait elvéteini rendelte, szükséges volt megújítani ennek adományleveleit,⁴ mit a király Mágocsi kapitány részére kész-

¹ A csan. kápt. vizsg. jkve 1549. nov. 13-ról Orsz. ltr. Miscell. fasc. 44., No 40. és fasc. 58. No 58.

² Lib. reg. II. 222. V. ö. a kincstári adóösszeírásokkal 1553-ból.

³ U. o. 167. és Bécsi lib. reg. III. 269.

⁴ U. o. 313. és Bécsi lib. reg. III. 5131.

séggel teljesített is, annyival inkább, mert az ōrségnek pénzt úgysem küldhetett. Nemsokára a falut ismét 1556. benépesítve találjuk¹ s a török is besorozta a csanádi náhiebe 45 házzal (40 régi és 5 új) s lakóinak 1557. neveit is felírva hagyta, melyek is ezek voltak :

Biró Ferenc, Boltos Balázs, Csótán Benedek, Dáma János, Deszki Tamás, Dombi László és Mihály, Ecséri Albert, Gyura és Imre, Endródi György, Faragó Gergely, Farkas Lukács és Sándor, Fodor Pál, Fonó Pál, Hegyes Imre, Kapás Pál, Karassó Demeter, Kazdag Gergely, Kotormány Ferenc, Kovács Boldizsár, Lázár Demeter, Mácsai Márton, Meggyesi Fábán, Nemeskéri Márton, Olasz Mihály, Sajtini Fábán, Salamon János, László, Lukács és Miklós, Sánta Demeter, Sebő Imre és Tamás, Simonyi Gáspár és György, Szabó Antal, Szekeres Antal és János, Szentiváni Tamás, Szücs Lőrinc, Tót Lukács és Márton, Varga Benedek.²

A jobbágyok fő kötelessége természetesen az adó- és dézmafizetés volt — azon kívül, hogy uraiknak különböző szolgáltatásokat teljesítettek, melyek azonban, minthogy a magyar földesurak helyben nem lakhattak s így robotolásról többé szó sem lehetett, már ez időben, szintén csak fizetésből állottak. Országos adóba fizettek a mágocsiak 1558-ban 32, 1559-ben 110, 1560-ban 60 kapu után — ezen kívül 5 pusztán állott — 66 frtot, 1561-ben 35 kapu után 38 forint 40 dénárt, 1564-ben 34 után 51-et.³ Ezen kívül szedték a dézmát tőlök a gyulai vár részére következőképen: 1560-ban szemes terményt 306 köblöt, pénzt 176 frt 35 dénárt, bárányt 75-öt, 1561-ben MágoCSI adott 18 kapu után 19 frt 80 dénárt, a káptalan pedig 22 kapu után 24 frt 20 dénárt, végre 1562-ben 8 jobbágytól bevettek 37 bárányt.⁴ Ebből az tűnik ki, a mit egyebünnét is tudunk, hogy a pénz-szűkében levő vár erősen zsarolla e vidéket. MágoCSI cz állapotot megunva, pár évvel ezelőtt már vissza is lépett a parancsnokságtól. Utódai, iránta való gyűlölködésből is, még tovább mentek a kiméletlenségben, úgyhogy Bornemissza Benedek és Ábrahámfő István az egész MágoCSot lefoglalták 1559. s elvették MágoCSitól s a királynak ismételten kellett ennek visszahelyezése tárgyában rendelkeznie. A várparancsnokok ez indulatából magyarázható, hogy a kapitányok a káptalannak is visszaadták itteni tekintélyes birtokát. De MágoCSI Tamásnak, ki Gyulán lakott, szintén része volt a faluban, mert mikor Zayékat

¹ Csanádmegyei adóösszeírás.

² Borovszky, i. m. II. 343. Vélics, Defterek II. 194. (BagoCS név alatt.)

³ Borovszky, i. h. Az 1561-diki adóösszeírás Rácznál, Zar. e. m. tört. 107.

⁴ A vár számadásai Orsz. ltr. Vegyes decimalis regestrumok.

Vásárhely birtokába beigtatták, a szomszédos 1560. földesurak sorában ő is megjelent.¹ Ez idő tájban Husos György volt a falu birája. Mágocsi Gáspár azonban, kit, habár méltatlanságokat szenvedett is, sem a török, sem az erdélyi fejedelem nem voltak képesek, nagy ígérekkel sem, a király hűségétől eltántorítani, nagy kezben állott Ferdinándnál s ezért őt a gyulaiak is nemsokára az egész falu birtokosának 1564. voltak kénytelenek elismerni. Ott állott nemesi udvarháza is, melyhez akkor 34 ház tartozott.² Maga azonban a török fogságból kiszabadulva, már ekkor Egerben lakott, mint az itteni vár parancsnoka, Heves és Borsod egyesült vármegyék főispánja s mint az egri püspöki javak kormányzója.³ Gyula azután nemsokára a török hatalmába esett s azzal együtt vidékünk, Mágocst is beleértve, feldulatott. Gáspár nem is tért többé vissza nagyszámu alföldi birtokaira, hanem gazdag létére még mindig azon volt, hogy a felföldön szerezzen magának uradalmakat és méltóságokat, a mi annál könnyebben sikerült, mert Miksa és Rudolf királyok nagy összegekkel voltak adósai.⁴

Mialatt a falu pusztán állott, földjét a szomszédok s leginkább a vásárhelyiek legeltették, kik ha ezért valami bért fizettek is, legtöbbször csak a töröknek adták azt, bár régi magyar urai is fentartották hozzá jogaikat. Igy Mágocsi Gáspár halála után testvére gyermekei gyámja, Rákóczi Zsigmond, ki Mágocsi András özvegyét vette nőül, követelte azt magának, 1587. bár Szegedi Pálnánádi püspök is magáévá akarta tenni, de e törekvésében nem boldogult.⁵ Ennél nagyobb bajt hozott a falura Rudolf király és Báthori Zsigmond fejedelem háboruja a török ellen, miközben ez a Körös-Maros között elpusztította, mely alkalmal 1594—6. lommal Mágocst is újra odahagyták lakosai. De valami haszon is volt a szerencsétlenségben, az t. i., hogy Dél-Magyarországgal együtt az is az erdélyi fejedelmek alá került s koronként ezek oltalmában részesülhetett. Az

¹ Az egri kápt. bizonyítványa a beigtatásról 1560. máj. 6-ról a gróf Károlyi nemzetség bpesti Itrában, 35. fiók, 2. sz.

² Telegydi István kir. ravó összeírása 1564-ből.

³ Salamon, Magyarország a török hódít. korában. 129.

⁴ Lib. reg. IV.

⁵ Borovezky, i. h.

üresen maradt határ haszonvétele tehát a régi földesurakra nézve nem vezett el. Ezért a püspök urak sem nyugodtak meg elődjök iménti kudarcán s később is, bár a viszonyokról kellő ismeretök nem volt, újra meg újra panaszkodtak, hogy »Mágoocs város nagyobb részét ez idő szerint Rákóczi Zsigmond ur nagyon igazságtalanul birja, mert ő nagyságos Mágocsi Gáspár halála után annak azt a részét is magának foglalta el, melyet régebben csak haszonbérelt a csanádi püspöktől«. Ezt pedig a pozsonyi kamara pénztári tisztségéhez irták, 1638. márc. azzal a megjegyzéssel, hogy a 34 kaput számláló, de most pusztán álló Mágocsi fele része, nevezetesen 16 kapu; illeti a püspököt.¹

Ez azonban ép oly kevésbé volt igaz, mint az, mikor az egrí káptalan azt bizonyította, hogy Mágocsi 1629. Gáspár a falunak csak bérlője volt s érette a haszonbért a csanádi püspöknek fizette.²

Erősebb alapon állott a Sövényházi Móricz Márton mágoocsi joga, mert ő unokája volt Móricz Péternek és Mágocsi Dorottyanak, ez utóbbi pedig testvérhuga Mágocsi Andrásnak és Gáspárnak. Ez uton sikerült neki és szüleinek a Mágocsi-uradalmak egy részét Rákóczi gyámsága ellenére is birtokba venniök és megtartaniök, mely célból Bethlen Gábor fejedelem oltalomlevelet adott hivének, az ifju Móricz Mártonnak, melyben a maga 1612. lippai és borosjeni kapitányait utasította, hogy Mártont, mint Mágocsi Ferenc örökösét, a maga birtokaiban, melyek közt Mágocsi, Algyő, Dóc, Sövényháza, Mindszent, Apor, Fábánsebestyén és Szentgyörgy is említetnek, védelmezzék és tartsák meg.³

Ez időtájon a Mocsári család is jogot szerzett a pusztához, mert Mocsári Ilona és Gyórfi János fia, Gyórfi János, az egrí káptalan előtt az őt és testvérhugát illető Csanád-, Csongrád-, Bácsstb. megyékben fekvő javak közt Mágocsi, Veresegyház, Kétlebec, Leng, Solt, Körtvélyes irányá-

¹ Dolni püspök 1701-diki fölség kérvényének s az erre kiadott császári rendeletnek mellékletei közt kamarai észrevételek, bécsi Staatsarchiv, Hung. fasc. 76. 1712—16.

² Oltványi, Csan. püsp. e.megye, 101. 1.

³ Bethlen G. levele 1612. jan. 12-ről a Nemz. Muz. kézír. fol. lat. 2201. sz. (Borovszky ur szivességéből.)

ban a magok igényét kifejezték s azok eladományozása ellen az 1625: LX. törvénycikk alapján óvást emeltek, mivelhogy senkit sem szabad a maga birtokától s annak haszonélvezetétől megfosztani.¹ Hasonló óvást 1636. jun. 28. tett Mocsári Erzsébet Ilosvai István özvegye a leleszi konvent előtt a nevezett csanádmegyei s egyéb birtokok irányában azok elfoglalói, bitorlói, eladói s eladományozói ellenében.² Igen valószínű, hogy a két tiltakozó az elfoglalók es bitorlók közt első sorban is a vásárhelyi gazdákat értették, kik az elhagyott mágocsi földeket legeltették, azután pedig a hozzájuk közel eső Keglevics Miklós ónodi kapitányt, ki Mágocsot, Ujvárost, Pereskutast, Körtvélyest elődeinknek 110 tallérért és valamennyi karmazsin csizmáért bérbe adta,³ ki azonban e helyekhez felesége, Móricz Borbála (Márton lánya), révén méltán formált jogot. Keglevics ezután nemsokára meghalt, Mágocs pedig Móricz Anna révén ennek fiára, Semsei Pálra szállott át, mit abból következtetünk, hogy nincs több nyoma annak, hogy a vásárhelyiek földbér címén Keglevics fiának, szintén Miklósnak, ki pedig erős kézzel tartotta a mit megfogott, Mágocsért fizettek volna s hogy mikor ez a Keglevics a maga csongrádmegyei falvain (Apor, Mindszent, Serkéd, Algyő) Semsei Pállal Borsodmegye alispánja közbejöttével megosztozik, Mágocsról nincs többé szó,⁴ annak jeléül, hogy ez már akkor nem volt Keglevics birtokában. Talán ez bátorithatta fel ismét a csanádi püspököket, hogy e helyre néző jogaikkal is újra előálljanak, annyival inkább, mert Mágocsot ismét megülték, legalább az a körülmény, hogy itteni malmokról tétetik említés, azt látszik bizonyítani. Pálfi Tamás püspök tehát, valamint Makripodári Jácint is, mikor szerét 1653—1660. ejthették, beszédtek az adót Mágocsért is a vásárhelyiektől, bár ezek gyakran a püspök panasza szerint »vakmerőségre hajtották fejeiket« s a fizetést elmu-

¹ Az egri kápt. bizonyítványa az óvásról 1631. dec. 7. hit. más. a gr. Károlyi nemzetség bpesti Itrában, 35. fiók, 4. sz.

² A konvent bizonyítványa az óvásról Leleszen, Orsz. Itr. Elench. 1600—1700. Proth. 75. I. 197.

³ Borovszhy, i. m. I. 234.

⁴ Vesselényi nádor rendelete az osztály fogyanatosításáról 1666. szept. 15-ről Borsodm. Itrában. Hit. más. a gróf Károlyi nemzetség bpesti Itrában.

lásztották, a mire több okaik voltak,¹ melyek közt legelső az, hogy a püspök földesuraságát, miután azt Móricz, illetve Keglevics birtoknak tudták, nem ismerhették el, továbbá pedig az, hogy, ha szinte a püspök katonai végrehajtással, elfogatással és megszákmányolással való fenyegetéseire fizetni akartak volna is, nem tehették, mert a pénznek messze helyre (Szered) szállítása életveszéllyel, gyakran lehetetlenséggel járt. A királyok előtt rendkívüli kedvességben álló, nagy befolyásu gróf Pálfi Tamásnak mindazáltal sikerült adománylevelet is szereznie Mágocsra és Pereskutasra is III. Ferdinándtól, ki az ország polgári és katonai kormányzóit rendeletileg utasította, hogy a püspököt minden javainak birtokába helyezték vissza, a törvénytelen és erőszakos foglalók és bitorlók ellen pedig, kik közt Keglevics Miklóst, Széki Pétert, Török Bálintot és Széll Mihályt is egyenesen megnevezi, oltalmazza meg.² Sőt minekutána az alföldi javak már régóta Csáki szalmájává lettek s azokból bárki is, a ki szerét ejthette, erőszakkal és befolyással győzte, tetszés szerint alakíthatott magának uradalmakat, Makripodári váci püspök sem maradt el messze a példáktól s Lipót királytól ép olyan oltalomlevelet [1660. jan. 21. eszközözt ki a maga jószágaira, mint csanádi kollégája s azok közé szintén belefoglaltatta Mágocsot és Pereskutast is s a bitorlók közt ő is felsorolja Keglevicset és a fentebb megnevezetteket.³ Mindez azonban nem ejtette zavarba Keglevicset, a ki Semseivel együtt időközben ismét birtokba vette a kis falut s hogy azt családjára is átörökíthesse, a maga ottani, libeci és szentandrászi részbirtokait feleségére, Czobor Évára, íratta rá. Ez idő tájon rác pásztorok települtek a helységbe.⁴ [1668.

A derék Semsei Pált azonban, ki a közbejött szabadság-háboruban Tököli zászlói alá állott s ott tábornokságra emelkedék, a király javaitól megfosztotta. Halála és Buda elfoglalása után testvérei a király hűségére tértek s Lipót ennek következtében Caprara

¹ Oltványi, i. m. 12. A püsp. tizedfizetés jegyz. Nemz. Muz. fol. lat. 2255. Borovszky, i. m. II. 344.

² Az oltalomlevél Orsz. lt. Kanc. iratok 282. sz.

³ Lipót király oltalomlevele az eszterg. főkápt. Itrában, capsa 67, fasc. 8. No 10.

⁴ Borovszky, i. h.

cs. tábornok ajánlatára az elhalt tábornok jószágait, ezek közt M á g o c s o t, melyet időközben a rácok üresen hagytak, a testvéreknek adományozta. Ezuttal M á g o c s mellett a király egyszersmint felemlíti a fecskési, mind-szenti és algyevi részbirtokokat is — M á g o c s o t és F e c s k é s t mint »elpusztult rác falukat« nevezvén meg.¹ Az ekkép visszanyert javakon a testvérek néhány év múlva az osztályt megkísérelték, ennek nem sikerülése után 1691. pedig Semsei Péter a maga mágocsi s a fent említett többi birtokbeli részeit testvéröccsének, Semsei Zsigmondnak, zálogosította el 200 magyar forintban, kire ama javak kezelését a többi testvérek is bízták.² Semsei Zsigmond azonban nemsokára elhálván, hátra maradt neje, Nagymihályi Pongrácz Mária, ki már ekkor Szalai Barkóczy Ferenc 1695. hitvese volt, meghatalmazást adott ennek Leleszen, hogy az alföldi javakat, M á g o c s o t és a többi részeket eladhassa, »a mellett valamennyi adóssága vagyon az földön . . . azt is szabadon felszedhesse, mely summa pénzeket az felül megnevezett eladott jószágokért tartozik a leleszi konventbe behozni és innét az elidegenített jószágait kiváltani — becsületének örökös elvesztése alatt.«³ A török háboru épen ez időtájon, még teljes erejével dult e vidéken s ily viszonyok közt aligha került vevő a mágocsi kies és dus földekre, melyek tehát ily módon, mivel V á s á r h e l y lakói is elfutottak s üresen hagyták a várost, teljes elhagyatottságra jutottak.

Mikor azonban elődeink ismét visszatértek V á s á r h e l y r e s itt a baromtenyésztést újra megkezdették, a többi elhagyott puszták közt M á g o c s o t is birtokba vették s marháikat hajtották oda legelőre. A pusztát azonban nem számították a határhoz, a Schlick számára készült összeírás. or sem vallották be, hogy 1702. márc. 2. azt ők használják s csak ott, a hol az okirat készítő a város határait elsorolják, említik »M a k o z - o t«. Így pedig azért járhattak el, mert előttök is tudva lehetett, hogy a pusztához mások tartanak jogot, kik közt ismét a K e g - l e v i c s e k kerekedtek felül. »Jó szántóföldjei volnának«, úgymond egy másik összeírás ez időről, — 1702. jul. 27. »legendők határi, senki sem szántja, se nem kaszálja,

¹ A kir. adománylev. 1686. máj. 24-ről, Orsz. ltr. Kanc. iratok 75. sz.

² Orsz. ltr. NRA fasc. 816. No 43. 136.

³ Semseiné felhatalmazása 1695. jun. 27-ről a leleszi konv. ltrában, Elench. 1600—1699. P. 206. (Sub. No 16. 1695.)

hanem a vásárhelyiek marhájok járják szabadjában, senkinek sem fizetnek tőle.«¹ De a csanádi püspök is előljárt a maga követelésével, mert Szeged visszavétele se vidéknek a töröktől való megtisztítása után csakhamar kérte javainak visszaadását s azokon a maga egyházi joghatóságának helyreállítását. Lipót csakhamar eleget is tett a kérésnek s a Vásárhely birtokában levő puszták közt »Magos«-t is átadni rendelte, a mint azt az országgyűlési karok és rendek is ajánlották, sőt az ujszerzeményi bizottság a puszta tizedét is odaítélte a püspöknek.² A legelső megyei össze- | 1720. okt. 3. irás kihagyta határunk tartozékai közül, s nem nevezí meg a Schlick és Károlyi közt létrejött adás-vételi szerződés és ez utóbbi javára szóló királyi adománylevél sem. De, hogy a »vásárhelyiek által birt többi puszták« közé ezt is beleértette, onnét bizonyos, hogy az átadás és a beigtalás s az ezeket követő szolgabírói összeírás lakalmával Mágo-csot is világosan megnevezték, mint a város tartozékát s az új földesur a vásárhelyiekkel kötött legelső | 1723. taksaszerződéskor ezek használatába azt is külön megnevezve átbocsátotta, — de nem egészen, mert ugyanaz alkalommal annak és Batidának felét a makaiaknak adta haszonbérbe. Három év múlva Károlyi Magocson és Derekegyházat Szegvárhoz csatolta, melyhez régebben is tartozott. A vásárhelyiek kértére azonban a bérlet nem tartott sokáig. A későbbi, így az 1741. aug. 1-i, szerződésekben a tisztek arra nézve semmi külön megszorítást sem tettek, csak általában kötötték ki, hogy a földesur az egyes pusztákon a maga számára kiszakasztott darab területeket kiveszi a jobbágy-ság használatá alól. Magocson is voltak ilyen területek. Így 1745-ben a Kis-Nádashalom tájékát szántatta dinnye alá.³ Ugyanekkor, minthogy a szomszéd földesurakkal (Harruckern és b. Rudnyánszky) a donáti, király-sági, fábiáni és szenttornyai puszták határai felett egyenetlenségek támadtak, a határok megállapítása végett Palugyai Ignác kir. ítélőtáblai jegyző jött le a helyszínére s husz tanut hallgatott ki a határok tárgyában, kiknek vallomásait jegyzőkönyvbe foglaltatta,⁴ me-

¹ Borovszky, i. h.

² Dolni kérvénye a bécsi Staatsarchiv-ban, i. h. Borovszky, i. h.

³ Nagy János jószágigazgató levele 1745. ápr. 9-ről. V. ltr. Rvi. 1 cs. 99. szám.

⁴ E jkv 1745. ápr. 14-ről a gróf Károlyi nemzetség bpesti ltrában, 25. flók, 108. sz.

lyekből egyebek közt az is kitetszik, hogy Mágocsot elődeink bírták. Pár év múlva azonban Derek- [1748. egyházzal együtt az uradalom használatában találjuk, de $\frac{2}{3}$ -ad részét ismét visszabocsátották a lakosságnak s az urbárium is ily állapotban találta, a mennyiben ott, mint közlegelőn, a vásárhelyi jobbágyok barmai jártak. Az urbéri összeírások — fele részben, majd (1789.) egészen, majd (1808.) $\frac{2}{3}$ -ad, majd (1813.) $\frac{1}{3}$ -ad részben [1771. okt. 31. ismerik el a városhoz tartozónak. Mikor a város az urasággal a legelő elkülönítés felől egyezkedett, már [1844. azt megelőzőleg Mágocsnak $\frac{1}{2}$ -ét nem tarthatta magáénak, annál kevésbbé, mert azt ki is szakították [1838. a határból s rajta a Károlyi grófok üztek kitünő gazdálkodást s főleg állattenyésztést.

Mártély.

Az első tudósítás, melyet róla e korszakban kapunk, a királyi ravók összeírásában található, kik, miután [1553. az erdélyiek e vidéket Ferdinánd királynak áthocsátották, mi miatt a felbőszült török az egész vidéket elpusztította, adó alá vették fel Csongrád- és Csanádmegyéket is — ámbár itt igen kevesen voltak, a kik fizethettek. Mert a birtokos nemesség és lakosság általában tönkre jutott és elmenekült. Az elpusztult községek száma Csongrád megyében nagyjából számítva 11 volt, a lakotaké (Mártély, Szentés, Szentlászló és Bökény) pedig 4. Mártélyra 3 forint adót vetettek ki a soproni országgyűlés végzése értelmében s a következőket tették jegyzésbe: »A falu a nagyságos Nádasdy Tamásé. A többi birtokosok szegények és elpusztultak, a bíró vallomása szerint.«¹ A kivetett adót a mártélyiak megfizették. Ez időben 37 kaput számlált a község. Nádasdy Tamás, ez időben Ferdinánd fővezére, bizonyosan hadi érdemeiért kaphatta meg, vagy foglalta el a községet, ép úgy, mint a gyulai várórség tisztjei is a többi, még fennálló, uratlannak tekintett falvakat, ámbár ezekből s Vásárhely egész környékéből úgyszólván semmi hasznot sem vettek, Mártélynak pedig még

¹ Az adó összeírás az Orsz. Itrban, Conscriptiones dicarum lib. XI., XIII. pag. 34, 36, 37.